

מכון מניטו

כי יציון – פרשת תצוה

דבר תורה שכתב הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו)

תרגום ועריכה מצרפתית: אליעזר שרקי

צוות עריכה לשונית והגהה לפרשות: אלישבע שרקי, בלה בל אנג, ידידיה ונגרובר, ואיתי קולין (ה"ע – הערת העורכים)

משה כמוסר התורה

באופן עמוק יותר, משה מפיר כאן באחריות מסוימת שהוא נושא בעוון העם, כאילו החטא קשור אליו על כרחו וללא ידיעתו. ראוי לשים לב לדרך בה רש"י מפרש את דברי ה' למשה בחטא העגל: **וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּךְ רַד כִּי שָׁחַת עַמְּךָ אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם** (שם, לב, ז). רש"י: "שָׁחַת הָעַם" לא נאמר, אלא **עַמְּךָ**, ערב רב שקיבלת מעצמך וגירתם ולא נמלכת בי...".³

לפי זה, משה מעורב בצורה כלשהי ובניגוד לרצונו בחטא הזה. ואכן, בעיני "העם",⁴ העגל בא למלא את מקומו של משה, לא של ה': "עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֹא יָדַעְנוּ מָה הָיָה לוֹ" (שם, א).

היה אפוא צורך מהותי למנוע הקמת **פולחן** למשה כמתווך, ומסיבה עקרונית זו שמו של משה נעלם מפרשתנו, אשר במרכזה עומדת **העבודה** במשכן.

משה נמחק מול התורה

חשוב אפוא להבין איך התורה עצמה מגדירה את תפקידו של משה כמתווך התורה. כישורו הפדגוגי של משה מתגלה ביכולתו לגרום לכך שמי שלומד ממנו את התורה מקיים אותה מעצמו, באופן ספונטני ועצמאי, הרבה מעבר לציות לפקודה עצמה.⁵

ואכן הפסוק מציין: **"וְאֵתָה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שִׁמְן זֵית"**, כלומר – לקחת שמן זית זך "אליך" תבוא מצד בני ישראל **כתוצאה** מהלימוד שלמדו ממך, יותר מאשר מהישמעות לפקודה.

קיים הבדל בעברית בין 'לצוות אל' ובין 'לצוות את'. 'לצוות אל', פירושו לתת הוראה, פקודה. 'לצוות את', פירושו ללמד, לחנך, כפי שכתוב בפסוק. אל לו למשה להסתפק במתן פקודות, שכן אז עלולים לחשוב בטעות שכאשר מקיימים את התורה – מצייתים למשה. משה מחנך, מכשיר ומלמד, והשומע את לקחו יחליט בעצמו ובצורה ספונטנית לקיים את התורה שהוא קיבל.

משה מצליח בתפקידו כמוסר התורה דווקא כאשר הוא "מוחק" את עצמו מול התורה שהוא מעביר. חשוב להבין למה עניין זה נלמד דווקא בהקשר של עבודת המקדש.⁶

וְאֵתָה תִּצְוֶה... (שמות כז, כ)

מילים אלה, הפותחות רשימה ארוכה של מצוות העוסקות בעבודת המשכן, אינן צורת לשון רגילה, ועל כך יש להעיר שתי הערות:

- א. שמו של משה אינו מופיע כלל בפרשה.
- ב. אולם נראה שאותן המצוות שמשה אמור למסור כאן חייבות לבוא ישירות ממנו. הדבר בולט במיוחד במצוה הראשונה העוסקת בהכנת השמן המיועד להדלקת המנורה: **"וְאֵתָה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שִׁמְן זֵית זָךְ כִּתִּית לְמָאוֹר..."**

"מחני נא מספרך"

בשבוע שבו קוראים את פרשת תצוה חל יום ז' באדר, שבו אנו מציינים את יום פטירתו של משה רבנו, שנולד בז' באדר וגם נפטר בו.¹ ומפליא הדבר שדווקא בפרשה זו שמו של משה אינו מופיע.

בדרך כלל מסבירים את הדבר כך: בחטא העגל, כאשר משה התערב למען עם ישראל, הוא ביקש זאת מפורשות: **"וַיַּעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם אֵין מִחְנֵי נָא מִסְפָּרְךָ אֲשֶׁר כְּתָבְתָּ"** (שם, לב, לב). אמנם ה' השיב לו **"מִי [כלומר: רק מי] אֲשֶׁר חָטָא לִי אֶמְחֶנּוּ מִסְפָּרִי"** (שם, לג), אולם כלל ידוע הוא ש"קללת חכם, אפילו אם נאמרה סתם, מתקיימת במשהו".² ולכן מחיית שמו של משה התקיימה דווקא בפרשתנו.

אולם יש להבין מדוע קללת חכם מתקיימת בכל מקרה. צריך להבין שחכם לעולם אינו אומר דברים בטלים. לאמירתו של חכם על אירוע כלשהו יש תמיד סיבה נסתרת, גם אם סיבה זו נמצאת במישור התת-מודע המלווה כל מעשה, והיא שעומדת מאחורי האמירה. דיבורו של חכם הוא דיבור אמת, גם אם נראה שהוא מעבך למה שאנו תופסים מן המציאות.

מתוך השיחה שבין משה לקב"ה בעניין חטא העגל ברור לחלוטין שאין לייחס אשמה כלשהי למשה, ולכן גם לא עונש כלשהו. מדוע אם כן משה קושר את עצמו לאירוע ומגיב באופן כה בוטה: **מִחְנֵי נָא מִסְפָּרְךָ אֲשֶׁר כְּתָבְתָּ?** רש"י מסביר, על פי הנאמר במסכת ברכות (לב, א), ש**ספרך** הוא "התורה כולה", ו"שלא יאמרו עלי שלא הייתי כדאי לבקש עליהם רחמים". התורה שמסר משה לבני ישראל היא שגורמת להם – אם הם מפרים אותה – להיות במצב של חטא. לכן משה, מוסר התורה, צריך להיות מסוגל לבקש עליהם רחמים במקרה של חטא שעלול להביא עליהם קְלָיָה.

³ וכך היה רגיל הרב אשכנזי לפרש את המשנה במסכת אבות (א, א) **העמידו תלמידים הרבה**: "הרבו להעמיד את התלמידים על רגליהם..." כך שיוכלו לעמוד בכוחות עצמם (ה"ע).

⁴ עבודת המקדש היא עבודה לה' **לבדו**. לכן עניין התבטלות המתווך, כדי שלא יעשו אותו אלוה, חשוב כאן במיוחד (ה"ע).

¹ בשנה מעוברת אנו מציינים את היום בז' באדר שני.
² הערה של מניטו: "קללת חכם אפילו על תנאי היא באה" (מסכת מכות, יא, א). (כלומר, גם אם התנאי של הקללה בסופו של דבר איננו מתקיים, בכל זאת הקללה "היא באה", היינו מתקיימת **במשהו** - ה.ע). ראה גם זוהר חדש, מדרש הנעלם, ס, ב.
³ ראה שמות יב, לג.
⁴ ובמקרה שלפנינו, הכוונה ל"ערב רב".